

Research Paper

Investigating the Status and Role of the Nomadic Community in the Sustainable Development of the Iranian Borders (Case Study of the Western Tribes of Iran)

Mashood Safari Ali Akbari*¹

1. Assistant of Professor Geography, Payame Noor University, Tehran. Iran

Received: 2019/12/03

Accepted: 2020/02/08

PP: 67- 82

Use your device to scan and read the article online

Keywords:

Nomads Status and Role, Sustainable Development, Border, Kermanshah Province

Abstract

The nomadic community has always played an important role in the development of different regions that the border areas are the most important them. The presence of nomads in these regions can play a significant role in their sustainable development. The purpose of this study is to investigate the status and role of the Nomadic community in the sustainable development of the country's borders as a case study of the tribal community of western Iran. The Nomadic studied also included the Goran, Kalhor, Salas and Kerand Nomads in Kurdistan province. The research method is descriptive-analytical. The method of data collection is based on field studies through questionnaire tool. The sample size was 200 people. Finally the data were analyzed by statistical methods. The results showed that the total average Opportunities of the Nomadic community was 3.69 and Significance level is less than 0.05. Therefore, this average indicates to the Opportunities of the Nomadic community to management and sustainable development of the country's western borders. The results of structural equation modeling also indicate 0.77 in terms of role creation and the effect of these Opportunities. The nomads' satisfaction with life is not desirable; Because the average of index was 2.75. Significant difference was observed between the nomads of the region in the two periods before and after the revolution at a significance level of less than 0.05. Due to the average difference of 12 indices, the Nomads have better facilities in the post-revolution period. One-sample t-test indicated that the four indicators of quality of health, Security quality, quality of education and infrastructure quality (road, water, etc.) were at a significant level less than 0.05 and in desirable condition. But two indicators of quality of income and quality of institutional and organizational support are in poor condition. Structural equations confirm that the tribal community's opportunities in sustainable development of borders explain about 49 percent of the variance.

Citation: Mashood Safari Ali Akbari, Investigating the Status and Role of the Nomadic Community in the Sustainable Development of the Iranian Borders (Case Study of the Western Tribes of Iran), Journal of Regional Planning, Vol 11. Issue 41, Marvdasht, PP 67- 82.

DOI: 10.30495/jzpm.2021.3935

*. **Corresponding author:** Mashood Safari Ali Akbari

Address: Assistant of Professor Geography, Payame Noor University, Iran

Tell: +0989188334868

Email: safarimasood@pnu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

The tribal community has always played an important role in the development of the various regions, the border areas being the most important of them. Given the strong relationship between sustainable security at the borders of the country and the nomadic society, utilizing all of the nomadic community's capabilities is one of the optimal management strategies. The western provinces of the country, including Kermanshah province, have a diverse nomadic community that, depending on the natural and climatic conditions of the region, experience different countryside and countryside throughout the year and neighboring provinces. Depending on their location, they can have a good impact on border management. One of the most important tribes of this region are the tribes of Goran, Jaf, Zuleh, Karand, Kalhor, Jajar, Zanganeh, Sanjab, Ban Zard, Thales Babajani, etc. Each of them have their own environmental displacement in their geographical area. Which can be effective in securing borders. The presence of nomads in these areas can play a significant role in their sustainable development. The purpose of this study was to investigate the status and role of the tribal community in the sustainable development of the country's borders as a case study of the tribal community of Kermanshah province. In fact, this recognition of what capacity the tribal community can have in reducing tensions and maintaining stability can help to better manage it.

Methodology

The research method is based on descriptive-analytical nature and is based on practical and quantitative purpose. The statistical sample consisted of 200 tribes of Goran, Salas, Kandand and Kalhor in Kermanshah province. The method of data collection is based on field studies and questionnaire. The validity of the questionnaire was assessed by experts and experts (professors, tribal office experts and related doctoral students). The pre-test was conducted through 30 questionnaires among the nomads randomly and its reliability was calculated by Cronbach's alpha coefficient above 0.74. Data were analyzed using centrality statistics indices, one-sample t-test, paired t-test

(dependent samples) and ANOVA. Statistical analysis was performed in spss software.

Findings

Assessment of nomads' satisfaction with life shows that there is not much satisfaction because the average response was lower than the criterion (3) and was 2.75. This could be due to various production problems, cost of living, problems with rangelands, lack of educational and health facilities, and so on. Measurement of rangelands in Yilaq and Qeshlaq also shows that the nomads have assessed their status as moderate to appropriate. The mean of these indices for bush and bushland rangelands are 3.40 and 3.50 respectively.

The evaluation of the facilities of the tribes in the area before and after the revolution was carried out on the basis of people's views using paired t-test (dependent samples). Considering the difference between the average of 12 indicators that were negative and also the reported t, it can be concluded that the nomads have improved after the revolution and in fact the average of the 12 indicators after the revolution has improved and the ratio It has changed to the pre-revolutionary period. The level of improvement of the indexes in the post-revolutionary period has also been evaluated more critically and critically. For example, in the aftermath of the revolution the level of security, access to water resources, access to standard roads, improved product sales, costs, communication access (telephone, internet, etc.) have improved for the tribal community in the region, and these improvements have certainly improved. They are effective in stabilizing their lives and in the region, as well as stabilizing the population at the borders.

The results of the single-sample t-test at the level of the indicators evaluated (6 quality of life indices) in the table indicate that four indicators of quality of health, safety quality, quality of education and infrastructure quality (road, water, and ...) are at a significance level of less than 0.05. Considering the reported t value of these indices which are positive and also their mean difference which is positive, it can be concluded that the quality of these four indices was appropriate for the tribal community of the border region.

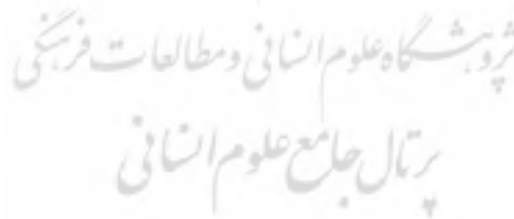
The results of the single-sample t-test at 23 indices indicate that the tribal community's capacity for sustainable development of the country's western borders is high. The significance level of all indices is less than 0.05. On the other hand, with respect to the reported t-value and the difference in the mean of these indices, which were positive, it can be concluded that these indices indicate the high capacity of the tribal community in the region to promote sustainable development of the western borders of the country. An examination of the average of each of the indicators, which is higher than the criterion (3), also points to the same issue and indicates the impact and existence of diverse capacities within the tribal community to maintain and sustain boundaries.

Overall, it can be said that the tribal capacities of the study area are effective in the sustainable development of the western borders. Investigation of the role of tribal capacities of the study area in the sustainable development of the western borders shows that the total effect amount is 0.77 and in total the tribal community capacities can explain about 49% of the variance of role creation and impacts.

Conclusion

The results showed that the total average Opportunities of the Nomadic community was 3.69 and Significance level is less than 0.05. Therefore, this average indicates to the

Opportunities of the Nomadic community to management and sustainable development of the country's western borders. The results of structural equation modeling also indicate 0.77 in terms of role creation and the effect of these Opportunities. The nomads' satisfaction with life is not desirable; Because the average of index was 2.75. Significant difference was observed between the nomads of the region in the two periods before and after the revolution at a significance level of less than 0.05. Due to the average difference of 12 indices, the Nomads have better facilities in the post-revolution period. One-sample t-test indicated that the four indicators of quality of health, Security quality, quality of education and infrastructure quality (road, water, etc.) were at a significant level less than 0.05 and in desirable condition. But two indicators of quality of income and quality of institutional and organizational support are in poor condition. Structural equations confirm that the tribal community's opportunities in sustainable development of borders explain about 49 percent of the variance.

مقاله پژوهشی

بررسی وضعیت و نقش جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای کشور (مورد مطالعه عشایر غرب ایران)

مسعود صفری علی اکبری^۱

۱. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

جامعه عشایری همواره نقش مهمی در توسعه مناطق مختلف ایفا کرده است که مناطق مرزی از مهمترین آنها محسوب می شوند. حضور عشایر در این مناطق نقش بسیاری می تواند در روند توسعه پایدار آنها داشته باشد. در این تحقیق، هدف بررسی وضعیت و نقش جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای کشور به صورت مطالعه موردی جامعه عشایری غرب ایران می باشد. عشایر مورد مطالعه نیز شامل عشایر گوران، کلهر، ثلاث و کوند در استان کرمانشاه بوده اند. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری داده ها مبتنی بر مطالعات میدانی از طریق ابزار پرسش نامه است. حجم نمونه برابر با ۲۰۰ نفر بوده است که در نهایت داده ها با روش های آماری تحلیل شده اند. نتیجه تحقیق نشان داد که بررسی میانگین کل ظرفیت های جامعه عشایری برابر با ۳/۶۹ است. این مقدار میانگین نشانگر وجود ظرفیت های جامعه عشایری است. میزان رضایت مندی عشایر از زندگی چندان مطلوب نیست؛ چرا که میانگین این شاخص برابر با ۲/۷۵ بوده است. بین برخورداری عشایر منطقه از امکانات در دو دوره قبل و بعد از انقلاب در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری مشاهده شده است. برخورداری عشایر از امکانات در دوره بعد از انقلاب بهتر شده است. آزمون تی تک نمونه ای بیانگر آن است که چهار شاخص کیفیت سلامت و بهداشت، کیفیت امنیت، کیفیت آموزش و کیفیت زیرساختی (جاده، آب، ...) در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ و در وضعیت مطلوبی قرار دارند. اما دو شاخص کیفیت درآمد و کیفیت حمایت نهادی و سازمانی دارای وضعیت نامناسبی هستند. معادلات ساختاری تایید می کند ظرفیت های جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزها، حدود ۴۹ درصد واریانس را تبیین می نماید.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۹/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۱۹

صص: ۶۷-۸۲

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

واژه های کلیدی:

وضعیت و نقش عشایر، توسعه پایدار، مرز، استان کرمانشاه

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

استناد: صفری علی اکبری، مسعود (۱۴۰۰): بررسی وضعیت و نقش جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای کشور (مورد مطالعه عشایر غرب ایران)، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، سال ۱۱، شماره ۴۱، مردشت، صص ۶۷-۸۲.

DOI: 10.30495/jzpm.2021.3935

[†] نویسنده مسئول: مسعود صفری علی اکبری

نشانی: استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، کرمانشاه، ایران

تلفن: ۰۹۱۸۸۳۳۴۸۶۸

پست الکترونیکی: safarimasood@pnu.ac.ir

مقدمه:

کند(25: Zarghani, 2008). ویژگی های جمعیتی مناطق مرزی از قبیل مذهب، قومیت، زبان و بافت اجتماعی، ویژگی های جغرافیایی مناطق مرزی از قبیل طول و نوع مرز، مجاورت با کانون های بحران، مناطق مرزی مورد اختلاف، وجود تأسیسات مهم در منطقه مرزی، جایگاه منطقه مرزی از حیث توسعه یافتگی در ابعاد مختلف و در نهایت ویژگی های محیط بیرونی منطقه مرزی، از موارد قابل طرح و بررسی در محدوده مناطق مرزی برشمرده می شوند(17: Pishgaeifard, 2009). در واقع تهدیدات و توان های موجود در زمینه های فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی که مرزهای بیرونی دارند، آنان را بعنوان یکی از مناطق مهم و حساس نشان می دهد، (Ziyari, 31: 2005). در همین راستا مدیریت پایدار آن از موضوعات مهم می باشد. مدیریتی که بتواند علاوه بر تامین امنیت آنها، کمترین هزینه های انسانی و زمانی را نیز در نظر بگیرد.

در حال حاضر زندگی عشایری به عنوان اولین نظام اجتماعی جامعه عشایری، با وجود نقش بسزایی که در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور دارند، با چالش های متعددی مواجه بوده که زندگی عشایری را به سمت افول سوق می دهد(84: Jamshidi et al, 2014). این تحولات به قدری ملموس و در خور توجه بوده، که امروزه بین صاحب نظران و تصمیم گیران کشور، دیدگاه های متفاوتی در ابقاء یا برچیدن این شیوه زندگی در جامعه ایران بوجود آمده است (Lotfipoor and Saberiyan, 2004: 133). یکی از مسائل مورد توجه در ارتباط با جوامع عشایری در کشور ایران، مباحث مربوط به امنیت و نظم است؛ چرا که در گذشته از این نیروی انسانی در مناطق کوهستانی و کویری کشور بویژه در مناطق مرزی، بعنوان یک نیروی امنیتی و مخابراتی استفاده می شده است و امروزه با تغییرات مختلف از جمله اسکان آنها، این موضوع نیز رنگ کمتری به خود گرفته است. پیشینه اسکان عشایر در کشور ما به اوایل سده ۱۳۰۰ هجری شمسی بر می گردد (Shakori et al, 2014: 5).

با وجود اینکه جامعه عشایری کمتر از ۲ درصد جمعیت کشور را تشکیل می دهند، میزان تولید و فعالیت های اقتصادی قابل توجه آنان، از اهمیت بسیار بالایی این جامعه در چرخه تولید کشور حکایت دارد، (Nomadic Organization of Iran, 2012). با توجه به موقعیت جغرافیایی منطقه با مرزهای خارجی کشور (کشور عراق) این بخش از جامعه عشایری می تواند تاثیرگذاری زیادی از جنبه های مختلف امنیتی، اقتصادی و اجتماعی داشته باشند. از نظر اقتصادی برای نمونه بیش از ۵۲۳ خانوار به صنایع دستی مختلف مشغول هستند که نقش مهمی را ایفاء می نمایند. بیش از ۲۵۰۰۰۰۰ راس دام در این بخش از

تبعیض و نابرابری از مفاهیم مربوط به برنامه ریزی فضایی محسوب می شوند؛ بنابراین در فضایی که ساکنان آن از نابرابری رنج می برند، برنامه ریزی فضایی نقش مهمی در کاهش این نابرابری ها دارد(24: Reeves, 2005). در کشور ما دولت ضرورت پرداختن به امر سکونتگاه های انسانی از جمله روستاها و مناطق عشایری و توسعه آن را از چند دهه پیش احساس کرد و به عنوان محور سیاست های توسعه تلقی نمود(2: Mirkatoli and Kanhani, 2011). توسعه منطقه ای مفهومی جدید در ادبیات برنامه ریزی می باشد که هدف آن خلق چهارچوبی مناسب برای دست یابی به یک سطح بهبود با ثبات در استاندارد های زندگی برای مردم است. به طوریکه توسعه محلی اساس توسعه منطقه ای است(35: Apostolache, 2014). از طرف دیگر، استفاده از ملاحظات علمی جهت تصمیم گیری در طول زمان تحول و تکامل زیادی یافته است و اکنون این ملاحظات علمی به عنوان عامل اصلی در همه سطوح تصمیم گیری به حساب می آیند(245: Learmonth and Harding, 2006). موفقیت برنامه های توسعه نیازمند شناخت نیازها، توان و ظرفیت گروه های هدف، تدوین برنامه ریزی نظام مند و مدیریت دقیق است. به منظور تدوین زیربنای علمی و منطقی برای سیاست گذاری توسعه در هر بخشی، لازم است ارزیابی از جنبه های مختلف از وضعیت موجود انجام شود(1218: Yu et al, 2010). از سوی دیگر آنچه امروزه اهمیتی روزافزون می یابد، این واقعیت است که نه تنها جوامع به طور کلی، بلکه جماعت های روستایی و عشایری نیز در حال پیچیده شدن روز افزون هستند. در حقیقت جهانی شدن فرآیندی است که امروزه جوامع بشری را در عرصه های مختلف تحت تاثیر قرار داده که تغییرات ناشی از این پدیده در دو دهه اخیر در جامعه عشایری ملموس تر بوده است(35: Deghani, 2018). این فرآیند و تحولات در تنوع پذیری الگوهای فعالیت و جابجایی افراد، خانوارها و نهادها و به طور کلی در حجم روزافزون جریان اطلاعات، سرمایه، نوآوری و... به خوبی قابل ردیابی است (Saidaei and Hedayati, 2010: 4). مرزها به عنوان پدیده ای دائمی در جغرافیای سیاسی مورد مطالعه می باشند که در مقابل جابجایی انسان، اندیشه و کالا می تواند هم نقش بازدارنده و هم نقش همکاری را بین دولت ها داشته باشند (Haidari far, 2011: 126). مرز را اینگونه می توان تعریف کرد که خطی است به منظور نشان دادن حاشیه های نهایی حکومت، که در فضا ترسیم شده است(34: Mojtahezadeh, 2008). کارکرد مرزها در طی زمان و با بروز تحولات در عرصه جهان تغییر می

جامعه عشایری نگهداری شده و نقش مهمی را تولید لبنیات منطقه و کشور ایفاء می نمایند (Nomadic Organization of Iran, 2009). ۶۷ درصد از جمعیت عشایر کشور در استان کرمانشاه زندگی می کنند. عشایر استان ۳۰ درصد پروتئین مورد نیاز استان شامل ۱۳ هزار تن گوشت قرمز، ۲۷ هزار تن شیر و فرآورده های آن، ۱۷۰۰ تن انواع الیاف دامی شامل پشم، کرک و مو، ۹۰۰ تن روغن حیوانی و ۲۲ هزار قطعه انواع صنایع دستی تولید می کنند (Nomadic Organization of Iran, 2009). از نظر موقعیت جغرافیایی نیز جایگاه استراتژیک را دارا هستند؛ چرا که محدوده کوچ این عشایر بگونه ای است که با مرزهای غربی و خارجی کشور در ارتباط بوده و می توانند در زمینه امنیت موثر باشند. بنابراین با توجه به ارتباط قوی بین امنیت پایدار در مرزهای کشور و جامعه عشایری، استفاده از تمامی ظرفیت های جامعه عشایری از استراتژی های مطلوب مدیریتی است. استان های غربی کشور از جمله استان کرمانشاه دارای جامعه عشایری متنوعی است که متناسب با شرایط طبیعی و اقلیمی منطقه در طول سال، بیلاق و قشلاق متفاوتی را در سطح استان و استان های همجوار تجربه می کنند. با توجه به موقعیت آنها می توانند تاثیرات مناسبی را از نظر مدیریت مرز بر عهده داشته باشند. از مهمترین ایلات این منطقه می توان به عشایر گوران، جاف، ذوله، کرند، کلهر، جمهور، زنگنه، سنجابی، بان زرده، ثلاث باباجانی و... اشاره نمود که هر کدام از آنها در پهنه جغرافیایی خود دارای جابجایی محیطی خاصی هستند که در راستای امنیت مرزها موثر می توانند باشند. بنابراین در این تحقیق هدف بررسی وضعیت و نقش جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای کشور به صورت مطالعه موردی جامعه عشایری استان کرمانشاه می باشد. در واقع با این شناخت مشخص می شود که جامعه عشایری چه ظرفیت هایی را در راستای کاهش تنش ها و پایداری مرزها می تواند داشته باشد و به مدیریت پهنه آن کمک نماید.

در همین راستا سوالات اصلی تحقیق به این شرح مطرح می شود که ۱- مقایسه امکانات عشایر منطقه مورد مطالعه در دوره قبل و بعد از انقلاب چگونه است؟ ۲- شاخص های کیفیت زندگی عشایر منطقه مرزی چگونه است؟ ۳- ظرفیت های جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای غرب کشور چگونه است؟

پیشینه و مبانی نظری تحقیق:

امنیت و توسعه مفاهیمی به هم پیوسته و لازم و ملزوم یکدیگر بوده به طوری که دستیابی به توسعه بدون برخورداری از امنیت ناممکن بوده و توسعه نیز در برقراری امنیت نقش بسزایی دارد و این پیوستگی در سطوح مختلف محلی، ملی، منطقه ای و جهانی

مصادق پیدا می کند (Gol verdi, 2012: 12). ویژگی های جمعیتی مناطق مرزی از قبیل مذهب، قومیت، زبان و بافت اجتماعی، ویژگی های جغرافیایی مناطق مرزی از قبیل طول و نوع مرز، مجاورت با کانون های بحران، مناطق مرزی مورد اختلاف، وجود تأسیسات مهم در منطقه مرزی، جایگاه منطقه مرزی از حیث توسعه یافتگی در ابعاد مختلف و در نهایت ویژگی های محیط بیرونی منطقه مرزی، از موارد قابل طرح و بررسی در محدوده این مناطق برشمرده می شوند (Pishgaei fard, 2009: 17). امنیت ملی نیز امروزه مفهومی چند بعدی و ترکیبی داشته که با حوزه های مختلف نظامی، طبیعی، اقتصادی فرهنگی، سیاسی، زیست محیطی، حقوقی و... ارتباط پیدا می کند و خدشه در هر حوزه سایر حوزه ها را تهدید می کند. تهدید هر چیزی است که ثبات و امنیت ملی را دچار مخاطره نماید و عامل تعیین کننده ای در رفتار کشورهای مختلف در مسائل امنیتی است. تحلیل امنیت یا ناامنی در سطح سیستم بر اساس تهدید، اما در چارچوب منطق توازن قوا دنبال می گردد (Walt, 1994: 20). رویکردهای مختلفی در خصوص مناطق مرزی وجود دارد. نگرش قایل به تقدم امنیت بر توسعه؛ نگرش قایل به تقدم توسعه بر امنیت؛ نگرش قایل به درک متقابل توسعه و امنیت؛ نگرش قایل به تفکیک توسعه و امنیت در عرصه عمل (Zarghani, 2008: 172-186). گل وردی (۱۳۹۰) به بررسی محدودیت ها و فرصت های توسعه اجتماعی- فرهنگی نواحی مرزی پرداخته و این عوامل را شامل ۵ عرصه محیطی- اکولوژیکی، اجتماعی و قومیتی، سکونتگاهی، امنیتی- دفاعی و حقوقی- قانونی می داند. طاوسی و همکاران (۱۳۹۱) مهمترین فرصت محور شرق کشور را وجود بندر چابهار و گسترش مبادلات بین المللی، وجود جاذبه های توریستی، مذهبی و تاریخی و وجود بازارهای متعدد می دانند. همچنین مجاورت با کشور افغانستان و درگیری های قومی و مذهبی پاکستان را از جمله عوامل تهدید کننده و مشکلات حمل و نقل و زیرساخت ها را مهمترین ضعف های این منطقه برشمردند.

در راستای نظم و امنیت در سطوح مختلف عوامل مختلفی تاثیرگذار هستند؛ چراکه این مقوله نیز همانند بسیاری از عوامل در چارچوب مفهومی خاصی قرار می گیرد. برای اینکه این جنبه از توسعه در چارچوب مناسبی و مطلوبی قرار بگیرد و در زمینه توسعه و به ویژه توسعه پایدار موثر باشد، بایستی تهدیدات و ضعف های موجود در این زمینه را با استفاده از نقاط قوت و فرصت های مختلف رفع و ارتقاء داد. مشفق فر (۱۳۸۲) در تحقیق خود نشان داد که عشایر ایران در تحولات نظامی ایران نقشی موثر داشته اند و در بسیاری از زمان ها از جمله بعد از

کشاورزی در اغلب مناطق مرزی، تقویت ریزساخت‌های بخش روستایی-کشاورزی، ارتقاء میزان سواد و کاهش باروری دارای اولویت می‌باشد. همچنین صادقی و همکاران (۱۳۹۰) در بررسی تحولات و توزیع فضایی-مکانی جامعه عشایری استان خراسان جنوبی با تاکید بر رویکرد امنیتی نتیجه گرفتند که توزیع فضایی عشایر در سطح منطقه مطلوب نبود و این موضوع تحت تاثیر عوامل مختلف کمبود منابع آب، جمعیت و مهاجرت ها و غیراست. جامعه عشایری بعنوان یک نیروی مثبت، در جهت برقراری امنیت، با توجه به نوع زیست بوم‌های آنها موثر است.

روش تحقیق و شناخت محدوده:

روش تحقیق بر مبنای ماهیت توصیفی-تحلیلی و بر مبنای هدف کاربردی و از نوع کمی است. نمونه آماری را ۲۰۰ نفر از عشایر گوران، ثلاث، کوند و کلهر در استان کرمانشاه تشکیل داده اند. روش گردآوری داده ها مبتنی بر مطالعات میدانی و از طریق ابزار پرسش نامه است. روایی پرسش نامه توسط کارشناسان و خبرگان(اساتید، کارشناسان ادارات عشایری و دانشجویان دکتری مرتبط) انجام شد. پیش آزمون از طریق ۳۰ پرسش نامه در میان عشایر مورد مطالعه به صورت تصادفی انجام شده است که پایایی آن از طریق ضریب آلفای کرونباخ بالای ۰/۷۴ محاسبه شد. روش تعیین نمونه در مرحله اول به صورت توزیع مساوی پرسش نامه ها بین چهار طایفه و در مرحله بعد از بین افراد به صورت تصادفی پرسشگری انجام شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها نیز از شاخص های آمار مرکزیت، آزمون های تی تک نمونه ای، مقاسه زوجی(نمونه های وابسته) و آنووا استفاده شده است. تحلیل های آماری در نرم افزارهای *SPSS* انجام شده است. همچنین از روش معادلات ساختاری در نرم افزار *amos* برای بررسی نقش جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزها استفاده شد. متغیرهای تحقیق را رضایت مندی از زندگی، کیفیت یا سطح امکانات(در قالب ۱۲ شاخص ذکر شده در جدول ۲)، کیفیت زندگی(در قالب ۶ شاخص ذکر شده در جدول ۳)، ظرفیت های عشایر منطقه(در قالب ۲۳ شاخص ذکر شده در جدول ۴) تشکیل می دهند. مهمترین ظرفیت های جامعه عشایری نیز در قالب ۲۳ شاخص بررسی شده که بگونه ای تمامی ابعاد را در زمینه پایداری مرزها مورد تاکید قرار داده است.

از زمان‌های گذشته عشایر کرد در شمالی ترین بخش زاگرس در محدوده استان های آذربایجان غربی، کردستان، کرمانشاه و ایلام پراکنده شده اند. امروزه برخی از آن ها در نواحی دشتی و کوهپایه ای منطقه اسکان یافته و یا به صورت نیمه کوچنده، رومه گردان و یا عشایر کوچنده به شیوه زندگی عشایری ادامه

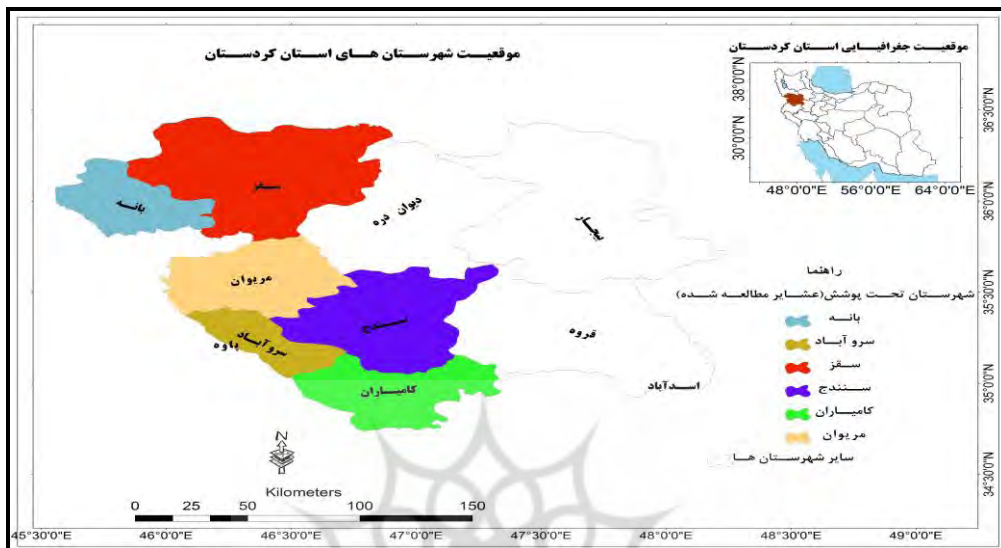
انقلاب و در جریان جنگ تحمیلی چه به صورت حضوری و چه به صورت غیرحضوری تاثیرات بسیاری بر جای گذاشته اند. همچنین عاشقی(۱۳۸۴) نشان می دهد که عشایر در تامین امنیت و هویت ملی، نقش و جایگاه رفیع و مهمی همواره داشته اند.

نخستین تحول در زمینه توسعه مناطق مرزی، ریشه در تفکرات نظریه‌های مکان مرکزی به خصوص والتر کریستالر دارد. او سعی داشت علت اصلی عدم تعادل‌های منطقه‌ای را میان مناطق مرکزی و مناطق مرزی تجزیه و تحلیل کند. بعدها هانسن(۱۹۷۲) با پایه قرار دادن مطالعات کریستالر، بیان نمود که مناطق مرزی به دلیل این که فضای مکمل یکدیگر را از هم جدا می‌سازند آسیب پذیرند. در ایران توسعه و سرمایه گذاری در مناطق مرزی به سال‌های بعد از جنگ تحمیلی به ویژه برنامه-های عمرانی بعد از انقلاب بر می‌گردد(Maatof, 2002: 476). با توسعه تولیدات کارخانه‌ای به تدریج جابجایی مراکز تولید و شیوه زندگی پدید آمد و شهرنشینی بر روستانشینی و کوچ‌نشینی در کشورهای پیشرفته غلبه یافت(Moshiri, 2009: 11). در کشور ما ضربه اصلی بر پیکر جامعه عشایر در دوران حکومت رضا شاه وارد شده است(Anamoradnezhad, 2012: 38). همین حوادث در طول زمان باعث شده که جایگاه جامعه عشایری به مرور کاهش یابد. یکی از مهمترین دلایل کاهش امنیت در روستاها و مناطق عشایری به خصوص در مناطق مرزی افزایش مهاجرت و تخلیه جمعیتی این مکان‌ها به دلایل مختلف می‌باشد. رحمانی فضلی و همکاران(۱۳۹۴) نشان می دهند که این قشر به عنوان ذخائر انقلاب در امنیت مرزی مناطق نقش مثبت داشته اند. اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که روند حاکم حداقل در طی یک قرن گذشته همواره کاهش جمعیت این نواحی به نفع شهرها بوده است(Shakori, 2014: ۱۰). در کشورهای در حال توسعه به سبب در حاشیه قرار گرفتن این جوامع و بخش اقتصادی آنها در اقتصاد ملی، بخش زیادی از جمعیت بطرف مراکز شهری مهاجرت کرده و با ادامه این روند، مسائل و مشکلات عدیده‌ای را بر دوش این دسته از کشورها متحمل ساخته است(Poorahamad and Soltani, 2001: 87). به دلیل کاهش جمعیت مناطق عشایری و روستایی، این مکان‌ها نیز به مرور خالی از جمعیت شده و امنیت آنها در بسیاری از ابعاد از جمله بعد سیاسی، نظامی و ... دچار مشکل می‌شود(Kalantari, 2004: 211). شایان(۱۳۸۱)، در پژوهش خود به این نتیجه دست یافت که بیشتر استان‌های مرزی کشور از نظر میزان مولید، رشد جمعیت، سواد، هزینه ناخالص سرانه، امید به زندگی و مهاجر فرستی در وضعیت نامناسبی قرار دارند و به دلیل اهمیت روستا نشینی و اشتغال

کرمانشاه است. این استان در غرب کشور و همسایگی با استان های کردستان، آذربایجان غربی، ایلام و کشور عراق قرار دارد. از مهمترین ایلات این منطقه می توان به عشایر گوران، جاف، ذوله، کرد، کلهر، جمهور، زنگنه، سنجایی، بان زرده، ثلاث باباجانی و... اشاره نمود. هر کدام از این ایلات در پهنه جغرافیایی خاصی پراکنده شده اند. در این مطالعه عشایر گوران، کلهر، ثلاث و کرد مورد تاکید بوده اند(نقشه ۱).

می دهند. ایلات مشهور با گویش های مختلف عبارتند از عشایر زوله، زنگنه، کلهر، سنجایی، ملکشاهی، شوهان، ثلاث باباجانی، قلخانی، کرد، جاف، شکاک، مامش، زرز، جلالی، میلان، ایلات گلباغی، طوایف اورامانات، عشایر جوانرود، ایل قلخانی، ایل ترکشوند، سایفه عثمانوند و ... که در استان های کرمانشاه، ایلام، آذربایجان غربی و کردستان پراکنده شده اند. محدوده مورد مطالعه در این تحقیق ایلات و عشایر استان

نقشه ۱- شهرستان های مورد مطالعه (موقعیت عشایر تحت پوشش) (Drawing on the data of the Iranian Surveying Organization, 2013)

علاوه بر این ارزیابی میزان رضایت مندی عشایر از زندگی نشان می دهد که چندان رضایت مندی وجود ندارد؛ چرا که میانگین پاسخ ها کمتر از حد ملاک (۳) و برابر با ۲/۷۵ بوده است. دلیل این موضوع می تواند مشکلات مختلف تولید، هزینه های زندگی، مشکلات مراتع، نبود امکانات آموزشی و بهداشتی و... باشد. همچنین سنجش وضعیت مراتع در منطقه بیلاق و قشلاقی نشان می دهد که عشایر وضعیت آنها را متوسط تا مناسب ارزیابی نموده اند. میانگین این شاخص ها به ترتیب برای مراتع منطقه بیلاقی و قشلاقی برابر با ۳/۴۰ و ۳/۵۰ این وضعیت را نشان می دهد(جدول ۱).

بحث و یافته ها:

بررسی توصیفی پاسخگویان نشان می دهد که ۵۵ درصد پاسخگویان را مردان و ۴۵ درصد را زنان تشکیل داد اند. همچنین کمترین تعداد اعضاء خانوار مربوط به گروه ۲ نفر با ۵ درصد و بیشترین نیز مربوط به خانوارهای ۶ نفر با ۵۵ درصد است. دامنه سنی افراد از ۳۶ تا ۶۱ سال بوده اند. از نظر برخورداری دام نیز بیش از ۴۵ درصد افراد مورد مطالعه به برخورداری از ۴۱ تا ۶۰ راس دام، ۳۰ درصد خانوارها نیز دارای ۶۱ راس و بیشتر و مابقی نیز به کمتر از ۴۱ راس اشاره داشته اند. بنابراین از نظر تعداد دام آمار نسبتاً مناسبی وجود دارد.

جدول ۱- بررسی شاخص رضایت مندی از زندگی عشایری، مراتع بیلاق و قشلاق

شاخص	میانگین	انحراف معیار
میزان رضایت مندی از زندگی عشایری	۲/۷۵	۱/۰۴
وضعیت منطقه بیلاقی از نظر مرتع	۳/۴۰	۱/۲۸
وضعیت منطقه قشلاقی از نظر مرتع	۳/۵۰	۱/۲۰

Source(Research Data,2019)

های وابسته) انجام شده است. این آزمون برای مقایسه شاخص های یکسان در دو وضعیت مناسب است. بیانگر آن است که بین وضعیت و برخورداری عشایر از امکانات در دو دوره قبل و بعد از انقلاب در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ تفاوت معناداری مشاهده شده است. این تفاوت معنادار در سطح تمامی ۱۲ شاخص بررسی شده وجود دارد. در

ارزیابی سطح امکانات عشایر منطقه در دوره قبل و

بعد از انقلاب در راستای تثبیت جمعیت در مرز:

ارزیابی سطح امکانات عشایر منطقه در دوره قبل و بعد از انقلاب بر اساس دیدگاه مردم و با استفاده از آزمون مقایسه زوجی(تی نمونه

تأثیرگذاری زیاد ارزیابی شده است. برای نمونه در بعد از انقلاب سطح امنیت، دسترسی به منابع آب، دسترسی به جاده استاندارد، بهبود فروش محصولات، میزان هزینه ها، دسترسی ارتباطی (تلفن، اینترنت و...) برای جامعه عشایری منطقه بهتر شده و این بهبود شاخص ها مسلماً در پایداری حیات آنها و منطقه و همچنین تثبیت جمعیت در مرزها موثر است (جدول ۲).

آزمون تی نمونه های وابسته، ابتدا ارزیابی شاخص ها در دوره قبل از انقلاب وارد شده است. با توجه به اختلاف میانگین ۱۲ شاخص که منفی بوده و همچنین میزان t گزارش شده، می توان اینگونه نتیجه گرفت که برخورداری عشایر از امکانات در بعد از انقلاب بهتر شده است و در حقیقت میانگین ۱۲ شاخص بررسی شده در بعد از انقلاب بهبود یافته و نسبت به دوره قبل از انقلاب متحول شده است. سطح بهبود شاخص ها در دوره بعد از انقلاب نیز بیشتر از حد ملاک (۳) و با

جدول ۲- ارزیابی و مقایسه سطح امکانات عشایر منطقه در دوره قبل و بعد از انقلاب (آزمون t نمونه های وابسته)

مقیاسه شاخص ها در دوره قبل و بعد از انقلاب	اختلاف میانگین (Mean)	انحراف استاندارد	میانگین انحراف استاندارد		۹۵٪ فاصله اطمینان		t	df	سطح معناداری (sig)
			حد پایین	حد بالا	حد پایین	حد بالا			
دسترسی به آب در قشلاق و بیلاق (دوره قبل - دوره بعد)	۰/۹۰۰	۰/۸۹۱	۰/۰۶۰	۰/۰۶۰	-۱/۰۲	۰/۷۷۰	۱۴/۲	۱۹	۰/۰۰۰
دسترسی به جاده مناسب در مسیر کوچ (دوره قبل - دوره بعد)	-۱/۰۵	۱/۶۰	۰/۱۱۰	۰/۱۱۰	-۱/۲۷	۰/۸۲۰	۹/۲۸	۱۹	۰/۰۰۰
برخورداری از مراتع غنی (دوره قبل - دوره بعد از انقلاب)	-۱/۳۵	۱/۵۶	۰/۱۱۰	۰/۱۱۰	-۱/۵۶	۰/۱۱۳	۱۲/۲	۱۹	۰/۰۰۰
امنیت (دوره قبل - دوره بعد از انقلاب)	۰/۸۰۰	۱/۷۵	۰/۱۲۰	۰/۱۲۰	-۱/۰۴	۰/۵۵۰	۶/۴۵	۱۹	۰/۰۰۰
دسترسی به خدمات بهداشتی (دوره قبل - دوره بعد از)	-۱/۰۵	۱/۲۴	۰/۰۸۰	۰/۰۸۰	-۱/۲۲	۰/۸۷۰	۱۱/۹	۱۹	۰/۰۰۰
دسترسی به خدمات آموزشی (دوره قبل - دوره بعد از)	-۱/۰۰	۰/۹۵	۰/۰۶۰	۰/۰۶۰	-۱/۱۳	۰/۸۶۰	۱۴/۸	۱۹	۰/۰۰۰
دسترسی به علوفه مناسب برای دام (دوره قبل - دوره بعد از)	-۱/۰۵	۱/۴۳	۰/۱۰۰	۰/۱۰۰	-۱/۲۵	۰/۸۴۰	۱۰/۳	۱۹	۰/۰۰۰
حمایت نهادها (سازمان عشایری، منابع طبیعی و...) (دوره)	۰/۷۵۰	۱/۲۲	۰/۰۸۰	۰/۰۸۰	-۰/۹۲۰	۰/۵۷۰	۸/۶۷	۱۹	۰/۰۰۰
وضعیت فروش دام و لبنیات (دوره قبل - دوره بعد از)	-۱/۰۵	۱/۲۰	۰/۰۸۰	۰/۰۸۰	-۱/۲۱	۰/۸۸۰	۱۲/۳	۱۹	۰/۰۰۰
بهبود میزان هزینه ها (دوره قبل - دوره بعد از انقلاب)	-۱/۱۰	۱/۳۰	۰/۰۹۰	۰/۰۹۰	-۱/۲۸	۰/۹۱۰	۱۱/۹	۱۹	۰/۰۰۰
برخورداری از اراضی کشت و زرع (دوره قبل - دوره بعد از)	۰/۶۵۰	۱/۲۷	۰/۰۹۰	۰/۰۹۰	۰/۸۲۰	۰/۴۷۰	۷/۱۸	۱۹	۰/۰۰۰
دسترسی ارتباطی (تلفن، اینترنت و...) (دوره قبل - دوره)	۰/۸۰۰	۲/۱۴	۰/۱۵۰	۰/۱۵۰	-۱/۰۹	۰/۵۰۰	۵/۲۸	۱۹	۰/۰۰۰

Source (Research Data, 2019)

مناسب بوده است. مقدار میانگین هر کدام از این شاخص ها (کیفیت سلامت و بهداشت، کیفیت امنیت، کیفیت آموزش و کیفیت زیرساختی (جاده، آب، و...)) به ترتیب برابر با ۳/۲۵، ۳/۹۰، ۳/۳۰ و ۳/۴۰ نیز به همین موضوع اشاره دارد. اما دو شاخص کیفیت درآمد و کیفیت حمایت نهادی به ترتیب با سطح معناداری ۰/۰۹۱ و ۰/۴۷۰ و بیشتر از ۰/۰۵ نشانگر این مطلب است که وضعیت آنها از نظر عشایر چندان مناسب نیست. مقدار t و اختلاف میانگین نیز بخوبی این مطلب را تایید می نماید. علاوه بر این مقدار میانگین برابر با ۲/۹۰ و ۲/۹۵ نیز کمتر از حد ملاک (۳) هستند نیز به همین موضوع اشاره دارند (جدول ۳).

سنجش شاخص های کیفیت زندگی عشایر منطقه مرزی:

در این بخش سنجش شاخص های کیفیت زندگی عشایر منطقه مرزی با آزمون تی تک نمونه ای بررسی شده است. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه ای در سطح شاخص های بررسی شده (۶ شاخص کیفیت زندگی) در جدول حاکی از آن است که چهار شاخص کیفیت سلامت و بهداشت، کیفیت امنیت، کیفیت آموزش و کیفیت زیرساختی (جاده، آب، و...) در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ قرار دارند. با توجه به مقدار t گزارش شده این شاخص ها که مثبت بوده و همچنین اختلاف میانگین آنها که مثبت می باشد، می توان نتیجه گرفت که کیفیت این ۴ شاخص از نظر جامعه عشایر منطقه مرزی

جدول ۳- سنجش شاخص های کیفیت زندگی عشایر منطقه (آزمون تی تک نمونه ای)

شاخص های کیفیت زندگی عشایر منطقه	T	درجه آزادی	سطح معنی داری	اختلاف از میانگین	فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد		میانگین
					حد پایین	حد بالا	
کیفیت سلامت و بهداشت	۳/۳۸	۱۹۹	۰/۰۰۱	۰/۲۵۰	۰/۱۰۰	۰/۳۹۰	۳/۲۵
کیفیت امنیت	۱۲/۱	۱۹۹	۰/۰۰۰	۰/۹۰۰	۰/۷۵۰	۱/۰۴	۳/۹۰
کیفیت آموزش	۱۴/۰	۱۹۹	۰/۰۰۰	۰/۳۰۰	۰/۱۵۰	۰/۴۴۰	۳/۳۰
کیفیت زیرساختی (جاده،)	۴/۵۴	۱۹۹	۰/۰۰۰	۰/۴۰۰	۰/۲۲۰	۰/۵۷۰	۳/۴۰
کیفیت درآمد	-۱/۶۹	۱۹۹	۰/۰۹۱	-۰/۱۰۰	-۰/۲۱۰	۰/۰۱۰	۲/۹۰
کیفیت حمایت نهادی	-۰/۷۲۰	۱۹۹	۰/۴۷۰	-۰/۰۵۰	-۰/۱۸۰	۰/۰۸۰	۲/۹۵

Source (Research Data, 2019)

این مقدار میانگین نشانگر وجود ظرفیت های جامعه عشایری در ارتباط با مدیریت و توسعه پایدار مرزهای غربی کشور است که بایستی از این ظرفیت ها استفاده کرد(جدول ۴).

سنجش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی:

در این بخش سنجش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی بررسی شده است. نتایج حاصل از آزمون تی تک نمونه‌ای در سطح شاخص های ۲۳ گانه بیانگر آن است ظرفیت های جامعه عشایری در توسعه پایدار مرزهای غربی کشور زیاد است. سطح معناداری تمامی شاخص ها کمتر از ۰/۰۵ است. از سوی دیگر با توجه به مقدار t گزارش شده و اختلاف میانگین این شاخص ها که مثبت بوده است، می توان نتیجه گرفت که این شاخص ها از ظرفیت بالای جامعه عشایری منطقه در راستای توسعه پایدار مرزهای غربی کشور اشاره دارند. بررسی میانگین تک تک شاخص ها که بیشتر از مقدار ملاک (۳) است نیز به همین موضوع اشاره دارند و نشانگر تاثیرگذاری و وجود ظرفیت های متنوع در میان جامعه عشایری برای حفظ و پایداری مرزها است. بررسی میانگین کل شاخص ها نیز به همین مطلب اشاره دارد. میانگین کل ۲۳ شاخص برابر با ۳/۶۹ و در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ قرار دارد. بنابراین

جدول ۴- سنجش ظرفیت های عشایر مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی کشور (آزمون تی تک نمونه ای)

میانگین	مبنای آزمون = ۳					T	ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه
	فاصله اطمینان در سطح ۹۵ درصد		اختلاف از میانگین	سطح معنی داری	درجه آزادی		
	حد پایین	حد بالا					
۳/۵۸	۰/۷۶	۰/۳۹	۰/۵۸	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۶/۰۲	ایجاد نظم و امنیت در مرزهای خارجی با کشور عراق
۳/۳۶	۰/۵۴	۰/۱۸	۰/۳۶	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۳/۸۴	جلوگیری از بروز تنش های داخلی منطقه غرب
۳/۳۷	۰/۵۵	۰/۱۹	۰/۳۷	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۳/۹۵	مبارزه با قاچاق مواد و کالا
۳/۵۰	۰/۶۸	۰/۳۱	۰/۵۰	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۵/۲۵	موثر در تبادل اطلاعات امنیتی
۳/۹۸	۱/۱۵	۰/۸۰	۰/۹۸	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۱۰/۷۳	استفاده به عنوان نیروهای اطلاعاتی و امنیتی
۳/۵۴	۰/۷۲	۰/۳۵	۰/۵۴	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۵/۶۷	احساس تعهد در حفظ تمامیت ارضی
۳/۶۱	۰/۷۷	۰/۴۴	۰/۶۱	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۷/۳۸	ایجاد حس هم دوستی با عشایر کشور عراق
۳/۵۲	۰/۶۸	۰/۳۵	۰/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۶/۰۱	اشراف و آگاهی عشایر به منطقه و تهدیدات آن
۳/۶۵	۰/۸۰	۰/۴۹	۰/۶۵	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۷/۹۵	تحرک و پویایی عشایر در سطح منطقه(قشلاق و
۳/۸۰	۰/۹۸	۰/۶۱	۰/۸۰	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۸/۷۰	موقعیت جغرافیایی قابل دفاع عشایر
۳/۵۷	۰/۷۵	۰/۳۹	۰/۵۷	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۶/۱۴	امکان مشورت و بهره گیری از عشایر در توان نظامی
۳/۹۲	۱/۰۸	۰/۷۶	۰/۹۲	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۱۱/۲۴	ایجاد بازارچه عشایری مشترک با کشور عراق در
۳/۸۵	۱/۰۲	۰/۶۷	۰/۸۵	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۹/۳۶	امکان استفاده از عشایر در بدنه نیروی انتظامی
۳/۶۴	۰/۸۱	۰/۴۶	۰/۶۴	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۷/۱۰	استفاده از دانش بومی عشایر جهت حفاظت از مرز
۳/۷۱	۰/۸۹	۰/۵۳	۰/۷۱	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۷/۶۰	بکارگیری سیاست های پدافند غیر عامل در عشایر
۳/۸۲	۱/۰۰	۰/۶۴	۰/۸۲	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۹/۱۰	ایجاد پایگاه های بسیج عشایری
۳/۹۲	۱/۰۹	۰/۷۴	۰/۹۲	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۱۰/۲۱	توانمندسازی نظامی عشایر به صورت اجتماع محور
۳/۹۲	۱/۱۰	۰/۷۳	۰/۹۲	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۹/۷۴	استخدام نیروهای عشایری در مرزبانی
۳/۶۳	۰/۸۰	۰/۴۵	۰/۶۳	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۶/۸۸	حمایت از تولیدات عشایر جهت حفظ آنها در مرزها
۳/۸۳	۰/۹۹	۰/۶۶	۰/۸۳	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۹/۶۸	موثر در افزایش تراکم جمعیت در مناطق مرزی
۳/۹۱	۱/۰۸	۰/۷۳	۰/۹۱	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۹/۹۸	استفاده از سران عشایر برای حفظ وحدت
۳/۶۰	۰/۷۶	۰/۴۳	۰/۶۰	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۶/۹۲	تعصب و غیرت عشایر نسبت به آب و خاک
۳/۸۹	۱/۰۶	۰/۷۱	۰/۸۹	۰/۰۰۰	۰/۱۹۹	۱۰/۰۵	توزیع جغرافیایی مناسب عشایر در منطقه
۳/۶۹	۰/۷۸۴	۰/۶۱۰	۰/۶۹۷	۰/۰۰۰	۱۹۹	۱۵/۸	میانگین کل شاخص ها

Source(Research Data,2019)

مطالعه شده (گوران، کلهر، ثلاث و کردند)، دارای تفاوت معناداری در زمینه ۲۳ شاخص یا ظرفیت های موجود نیستند. به عبارت دیگر ظرفیت های عشایر منطقه در این چهار طایفه با یکدیگر متفاوت نیست و حداقل یکی از آنها با سه مورد دیگر تفاوت ندارند. بنابراین عدم تفاوت معنی دار طایفه های مورد مطالعه در زمینه ظرفیت های ۲۳ گانه تایید و وجود اختلاف معناداری بین طوایف رد می گردد (جدول ۵).

ارزیابی تفاوت ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه (چهار طایفه) در توسعه پایدار مرزهای غربی:

برای بررسی تفاوت ظرفیت های موجود در راستای توسعه پایدار مرزهای غربی کشور در میان چهار طایفه عشایری مطالعه شده از تحلیل واریانس (آنووا) استفاده شد تا مشخص شود که طایفه های بررسی شده تفاوت معناداری در زمینه ظرفیت های ۲۳ گانه با یکدیگر دارند یا نه. با توجه به نتایج به دست آمده در جدول (۵) می توان اینگونه بیان نمود که هر ۴ طایفه عشایری

جدول ۵- ارزیابی تفاوت ظرفیت های عشایر منطقه (چهار طایفه) در توسعه پایدار مرزهای غربی (آزمون آنووا)

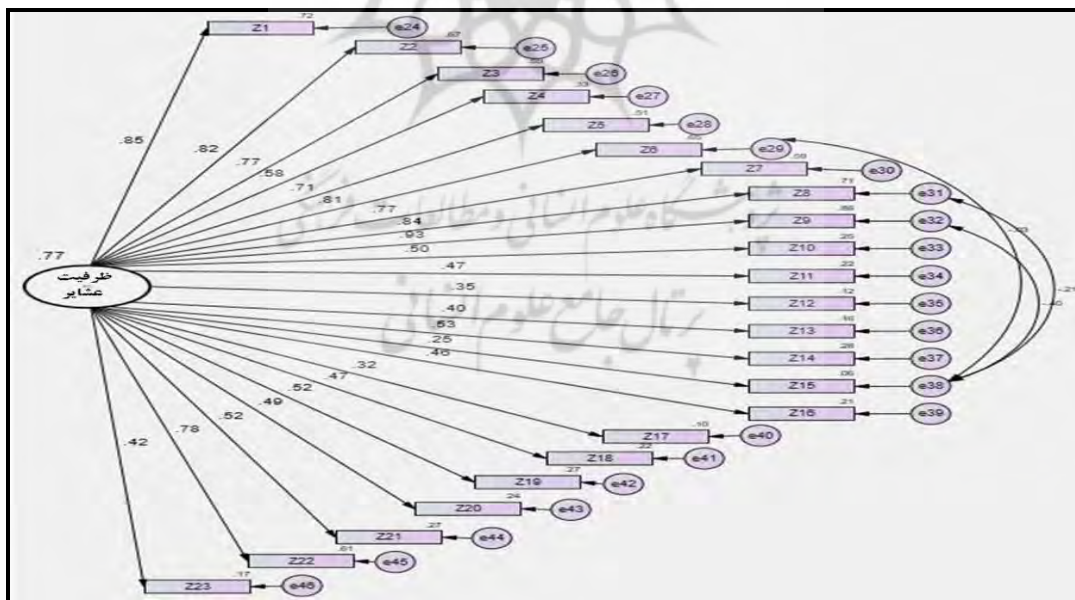
Sig	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	واریانس	شاخص
۰/۳۱۰	۱/۲۰۴	۰/۴۶۷	۳	۱/۴۰	بین گروهی	
		۰/۳۸۸	۱۹۶	۷۶/۰	درون گروهی	
			۱۹۹	۷۷/۴	مجموع	

Source (Research Data, 2019)

اعتبار و دقت لازم برخوردار بوده و توانسته است نقش ظرفیت های عشایر در توسعه پایدار مرزها را تبیین نماید. تمامی شاخص ها با مقادیر پیشنهادی و استاندارد مطابقت دارند. میزان بار عاملی ۲۳ شاخص یا ظرفیت بررسی شده برابر با ۰/۷۷ است و این از تاثیرگذاری و نقش آفرینی بالای ظرفیت های جامعه عشایری در راستای توسعه پایدار مرزهای غربی کشور اشاره دارد (شکل ۱).

نقش ظرفیت های عشایر منطقه در توسعه پایدار مرز با معادلات ساختاری:

از مدلسازی معادلات ساختاری نیز برای بررسی نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی استفاده شده است. بررسی وضعیت برازش مدل نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی با مقادیر پیشنهادی نشان می دهد (جدول ۵)، مدل مذکور از

شکل ۱- مدل نهایی معادله ساختاری نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی

Source (Research Data, 2019)

جدول ۶- شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی

شاخص	CMIN	DF	CMIN/DF	CFI	RMSEA	HOELTER	RMR	GFI	NFI	PRATIO
مدل نهایی	۱۹/۲۳۱	۶	۴/۲۳۱	۰/۹۶۱	۰/۰۷۰	۱۳۴	۰/۰۳۹	۰/۹۴۲	۰/۹۷۲	۰/۳۰۲
مقادیر پیشنهادی	-	-	-	>۰/۹	<۰/۰۸	> ۷۵		>۰/۹	>۰/۹	۰-۱

Source(Research Data,2019)

پس از بررسی برازش کلیت مدل نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی ، اثر متغیر مستقل بر متغیر وابسته پژوهش مورد بررسی قرار گرفت. همان-طور که مشاهده می‌شود (جدول ۷)، اثر نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی در میان پاسخگویان در سطح ۹۹ درصد اطمینان معنادار است. بالاتر بودن نسبت بحرانی^۳ برآورد شده (۹/۳۸۷) از مقدار ۲/۵۸ (نسبت بحرانی بالاتر از ۲/۵۸ نشانگر معناداری اثر می‌باشد)، نیز نشان‌دهنده معناداری اثر متغیر مستقل پژوهش(ظرفیت های جامعه عشایر) بر متغیر وابسته(توسعه پایدار مرزها) می‌باشد. در مجموع می‌توان چنین عنوان کرد که ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی موثر است. بررسی میزان نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی نشان می‌دهد مقدار اثر کل ۰/۷۷ بوده و در مجموع ظرفیت های جامعه عشایری می‌تواند حدود ۴۹ درصد واریانس نقش آفرینی و تاثیرات را تبیین نماید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۷- برآورد استاندارد، غیر استاندارد و نقش ظرفیت های عشایر منطقه مورد مطالعه در توسعه پایدار مرزهای غربی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	برآورد		نسبت بحرانی	اثر کل	ضریب تعیین R^2	سطح معناداری
		غیراستاندارد	استاندارد				
ظرفیت های جامعه عشایر	توسعه پایدار مرزها	۰/۷۶۵	۰/۶۸۹	۹/۴۹۶	۰/۷۷	۰/۴۹	۰/۰۰۰

Source(Research Data,2019)

ضعف گذاشتن زندگی عشایری و کاهش جمعیت طوایف در گذر زمان بوده است. به عبارت دیگر نامناسب بودن این شاخص ها در طول زمان سبب روبه زوال گذاشتن سبک زندگی عشایری و یکجانشینی آنها شده است. این یکجانشینی سبب شده که نتوان از ظرفیت های جامعه عشایری در مناطق مرزی استفاده نمود. سنجش دیدگاه مردم نسبت به رضایت مندی آنها از زندگی عشایری نیز چنین مطلبی را تایید می نماید؛ چرا که میانگین این شاخص برابر با ۲/۷۵ بوده و نشانگر پایین بودن سطح رضایتمندی است.

مقایسه برخورداری جامعه عشایری از نظر امکانات نیز نشان داد که در دوره بعد از انقلاب تحولات گسترده ای در این زمینه انجام گرفته است که می توان به تحولات در حوزه امنیت، دسترسی به منابع آب، دسترسی به جاده استاندارد، بهبود فروش محصولات، میزان هزینه ها، دسترسی ارتباطی (تلفن، اینترنت و...) اشاره نمود. نتایج این بخش با تحقیق رحمانی فضلی و همکاران (۲۰۱۶) همپوشانی دارد. بگونه ای که هر دو تحقیق از روند مثبت تاثیرگذاری عشایر در بعد از انقلاب و تغییرات اساسی اشاره دارند. بنابراین به نظر می رسد که هر چند تحولات گسترده ای در ارائه خدمات به جامعه عشایری منطقه صورت گرفته است اما تاثیرگذاری تحولات جهانی و مسائل اقتصادی عشایر بر دیگر شاخص ها سنگینی کرده است و اجازه نداده که جامعه عشایری به حیات خود با شرایط بهتری ادامه دهد. به طور کلی جامعه عشایری مطالعه شده نقش و ظرفیت های گسترده ای دارد که این ظرفیت ها در راستای مدیریت پایدار مرز و جلوگیری از تنش ها و مداخلات بیگانگان می تواند بسیار مثمرتر باشد و به نیروی های نظامی و انتظامی کشور نیز کمک نماید. علاوه بر این وضعیت آنها از نظر کیفیت زندگی و برخورداری خدمات در بعد از انقلاب بهبود پیدا کرده است. در راستای نتایج این تحقیق چند پیشنهاد ارائه می شود.

- ۱- تشکیل کمیته مدیریت مناطق مرزی با کمک عشایر منطقه
- ۲- ایجاد بازارچه عشایری مشترک با کشور عراق در راستای امنیت مرز غرب کشور.
- ۳- قرار دادن اولویت استخدام نیروهای ایلات و عشایر در مدیریت مرز.
- ۴- ارائه آموزش های اطلاعاتی و امنیتی به عشایر.
- ۵- استفاده از سران عشایر برای حفظ وحدت در سطح مناطق مرزی.
- ۶- استفاده از عشایر برای مبارزه

نتیجه گیری:

نتیجه نشان می دهد که جامعه عشایری دارای نقش و ظرفیت های متنوعی از نظر اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است که در راستای حفظ و پایداری مرزهای کشور موثر است. این تاثیرات و نقش آفرینی در بسیاری از موارد می تواند هزینه های مالی و انسانی زیادی را کاهش دهد. تحقیق مشفق فر (۲۰۰۴) بخوبی این بخش از نتیجه را تایید می نماید و از روند تاثیرگذاری مناسب عشایر در بعد از انقلاب در عرصه های مختلف حکایت دارد. از جمله مهمترین ظرفیت های شناخته شده جامعه عشایری به ترتیب اولویت می توان به استفاده به عنوان نیروهای اطلاعاتی و امنیتی، مبارزه با قاچاق مواد و کالا، جلوگیری از بروز تنش های داخلی منطقه غرب، ایجاد نظم و امنیت در مرزهای خارجی با کشور عراق، احساس تعهد در حفظ تمامیت اراضی، ایجاد حس هم دوستی با عشایر کشور عراق، امکان استفاده از عشایر در بدنه نیروی انتظامی، استخدام نیروهای عشایری در مرزبانی، استفاده از سران عشایر برای حفظ وحدت، توزیع جغرافیایی مناسب عشایر در منطقه و استفاده از دانش بومی عشایر جهت حفاظت از مرز اشاره نمود. این شاخص ها در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ مورد تایید قرار گرفته اند. تحقیقات عاشقی (۲۰۰۶) و گل وردی (۲۰۱۲) بر اهمیت جایگاه جامعه عشایری در مرزهای کشور از جنبه های مختلف امنیتی، اقتصادی و... اشاره دارد. نتایج تحقیق حاضر بخوبی این موضوع را تایید می نماید.

بررسی نشان می دهد که شاخص های کیفیت زندگی شامل سلامت و بهداشت، کیفیت امنیت، کیفیت آموزش و کیفیت زیرساختی (جاده، آب، و...) در جامعه عشایر شرایط مطلوبی دارند. این موضوع از طریق نتایج آزمون آماری در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ تایید شد. در بحث درآمد و حمایت نهادها کم و کاستی هایی وجود دارد که زندگی عشایر را تحت تاثیر قرار داده است. تحقیق شایان (۲۰۰۳) به وجود مشکلات و ضعف های اقتصادی از جمله درآمدهای جامعه عشایر تاکید دارد و این بعد را به عنوان یک مشکل اساسی مطرح می کند که تحقیق حاضر نیز به این نکته اشاره می نماید. همین کیفیت پایین درآمدها در جامعه عشایری منطقه پیامدهایی را به دنبال داشته و آن رو به

حامی مالی: هزینه‌های مطالعه حاضر توسط نویسندگان مقاله تامین شد.

تعارض منافع: بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

با قاچاق کالا با توجه به آشنایی به منطقه ۷- حمایت از تولیدات عشایر منطقه برای حفظ پایداری آنها.

ملاحظات اخلاقی:

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: در مطالعه حاضر فرم‌های رضایت نامه آگاهانه توسط تمامی آزمودنی‌ها تکمیل شد.

conference on challenges and prospects of development in iran, Tehran.

References:

1. Anamoradnezhad, R. (2012): *Social Transformations in the Last 50 Years among Turkmen Nomads (Case Study of Turkmen Section)*, *Journal of Spatial Planning*, 1(2), pp. 37-59.
2. Apostolache, M. A. (2014): *Regional Development in Romania-From Regulations to Practice. Procedia Economics and Finance*, 8, pp35-41.
3. Asheghi, M. (2005): *An Approach to the Status of Tribes and Their Role and Status in Creating National Identity and National Security*, *Journal of Social Sciences*, 4(4), pp. 43-56.
4. Dehghani, A. (2008): *Analysis of the Consequences of Globalization on the Living Dimensions of Settled Tribal Societies (Case Study: Tribal Settlement Centers of Fars Province)*, *Journal of Regional Planning*, 7(27), pp. 35-46.
5. Gol Verdi, E. (2012): *Limitations and Opportunities for Socio-Cultural Development of Frontier Areas*, *Journal of Policy Making*, 3(2), pp. 11-42.
6. Heidari Far, M.R. (2011): *A Critical Study of the World's Borderless Discourse*, *Jurnal of Geopolitical*, 1(2), pp. 125-152.
7. Jamshidi, A., Saidaei, E, Jamshidi, M, Jamini, D. (2014): *An Analysis of the Impact of Tribal Women Employment on Their Households (Case Study: Chadawal County Tribes)*, *Journal of Regional Planning*, 3(12), pp. 83-92.
8. Kalantari, S. (2004): *The Population Structure of Iran and Its Consequences and Security Consequences. Political and Economic Journal*, 151, pp. 205-216.
9. Learmonth, M., & Harding, N. (2006): *Evidencebased management: The very idea. Public administration*, 84(2), pp 245-266.
10. Lotfi Poor, M,R., & Saberiyan, A. (2004): *Investigation of socioeconomic status of Shirvan tribes and presenting appropriate strategies for organizing their lives*, *Journal of Geographical Research*, 69(2), pp133-152.
11. Maatof, sharif.(2002): *study of phenomenon of regional imbalances*, *conference on challenges and prospects of development in iran, Tehran.*
12. Mirkatoli, J., & Kanhani, M.R.(2011): *Evaluation of Development Levels and Regional Inequalities Using Multi-Criteria Decision Making Model, Case Study: Rural Settlements of Mazandaran Province*, *Geographical Spatial Planning*, 1(2), pp. 2-17.
13. Mojtahedzadeh, P. (2008): *Security and Territorial Issues in the Persian Gulf*, Translated by Amir Masoud Ijtihadi, *Office of Political and International Studies, First Edition, Tehran.*
14. Moshfeghifar, I. (2003): *The Military Function of Ilan and Nomads in Iran*, *Journal of Basij Studies*, 21(6), pp21-46.
15. Moshiri, R. (2009): *The Geography of Settlement*, *Khome Publications, First Edition, Tehran.*
16. Pishgaeifard, Z.(2009): *Analysis of Iran and Turkey's Territorial Planning Policies in the Neighboring Frontier Regions*, *Human Geography Research*, 69(2), pp. 17-27.
17. Poorahmad, A., & Soltani, N.(2001): *The effect of rural population changes in Bahar during 1975-75 on spatial-spatial structures of the area. Geographical Research*, 38(2), pp. 85-96.
18. Rahmani Fazli, A., Nabouni, S., Jalali, M., Saeedi Rad, M. (2015): *Explaining the Role of Tribes and Tribes in Border Security Using SWOT Techniques Study: Northeast Border Regions*, *Journal of South Khorasan*, 8(4), pp. 87-110.
19. Reeves, D. (2005): *Planning for Diversity: Policy and Planning in a World of Difference*, *Routledge, London.*
20. Sadeghi, H., Nejati, B., Ahmadi, S. (2011): *Investigation of Spatial and Spatial Distribution of Tribal Society of South Khorasan Province with Emphasis on Security Approach, National Conference of South Khorasan, Order and Security, Birjand.*
21. Saidaei, E., & Hedayati Moghaddam, Z. (2010): *The Role of Security in Tourism Development*, *Journal of Social Sciences, Islamic Azad University, Shoushtar Branch*, 4(8), pp. 97-110.

22. Shakoor, A., Tabibi, H .R., Bagherzadeh, M.S., Vahedipour, G.A. (2013): *Assessing the Socio-Economic Factors Affecting Tribal Settlement in Fars Province*, *Journal of Regional Planning*, 3(9), pp. 1-11.
23. Shakori, A. (2014): *Rural Decline and Rural Geology or the Need to Revise Approaches and Methods in Iran*, *Journal of Rural Development*, 14(2), pp. 5-24.
24. Shayan, H. (2004): *Development bottlenecks in the border provinces*, *Geographical Research Quarterly*, 47(1), pp. 42-56.
25. Taghvai, M., Taghdisi, A., Bosagh, M.R. (2011): *Determining the Development Status of Fars Province Cities in the Main Agricultural Indicators*. *Spatial Planning*, 1(2), pp. 25-40.
26. Tawossi, T., Eskandari Sani, M., Hosseinzadeh Kermani, M.(2012): *East-centered developmental capabilities and shortcomings in present-day Iran and the region*, *Urban and Regional Studies and Research*3(12), pp. 45-65.
27. Tribal Organization of the Iran (2009): *Census of Tribes and Tribes of the Country, 2008*.
28. Tribal Organization of the Iran (2012): *Yearbook of National Tribes Report and Performance, 2011*.
29. Walt, Stephen M. (1994): *Aliance Formation and The Balance of World Power* Michael E.Brown, eds. *In The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*, MIT Press, London.
30. Walt, Stephen M.(1994): *Aliance Formation and The Balance of World Power* Michael E.Brown, eds, *In The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*, MIT Press, London.
31. Yu, L., Hou, X., Gao, M. & Shi, P.(2010): *Assessment of Coastal Zone Sustainable Development: A Case Study of Yantai, China*, *Ecological Indicators*, 10(2),pp.1218- 1225.
32. Zarghani, H. (2008): *An Introduction to Understanding International Borders*, *Naji Law School Press, First Edition, Tehran*.
33. Ziyari, K. (2005): *Land Use Planning*, *Yazd University Press, First Edition, Yazd*.